

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

Interne Nota 334

C.O.N. de Vroomen

Het Rijnsburgse glastuinbouwbedrijf doorgelicht

SIGN: L5-334
EX. NO: A
MLV: 8703056

November 1986

NIET VOOR PUBLIKATIE - NADRUK VERBODEN

190827

INHOUD

Inhoudsopgave	
Woord vooraf	5
1. Samenvatting conclusies en aanbevelingen	7
2. Probleemstelling, doel en werkwijze van het onderzoek	10
2.1 Probleemstelling	
2.2 Doel van het onderzoek	
2.3 Werkwijze	
3. Kenmerken van het Rijsburgse glastuinbouwbedrijf	12
3.1 Analyse van Landbouwtellingsgegevens	
3.2 Bedrijfsomvang en enkele kenmerken van het bedrijfstype	
3.2.1 Bedrijfsomvang en -type	
3.2.2 Bedrijfsomvang en aantal SBE per vaste arbeidskracht	
3.2.3 Bedrijfsomvang, leeftijd van de ondernemer en opvolging	
3.2.4 Bedrijfsomvang en teeltplan	
3.3 Analyse veilinggegevens	
3.3.1 Jaaromzet en teeltplan	
3.3.2 Teeltplan en prijsvorming	
4. Bedrijfseconomische en organisatorische aspecten van het van het Rijsburgse glastuinbouwbedrijf.	18
4.1 Uitgangspunten	
4.2 Benutting van arbeid	
4.3 Benutting van cultuurgrond	
4.4 Benutting van de kas	
4.5 Berekening van de arbeidsopbrengst	
4.6 Variërende uitgangspunten	
4.6.1 Verschillen in omvang van de kistenbroei	
4.6.2 Wijziging van de oppervlakte glas	
5. Discussie	24
Confrontatie van probleemstelling, kenmerken en begroting	
Bijlage 1: Voorbeeld berekening bedrijfsomvang d.m.v. SBE.	27

WOORD VOORAF

Het Rijsburgse bloemisterijbedrijf wordt gekenmerkt door een teeltplan met veel tulpebroei en veel zomerbloemen, welke laatste zowel in de kas als buiten worden geteeld. Door de intensiteit van het teeltplan heeft het bedrijfstype een relatief hoge arbeidsbezetting.

Dit bedrijfstype dat traditioneel is voor de gemeente Rijsburg, en omliggende gemeenten kent momenteel structurele problemen o.a. als gevolg van een geringe bedrijfsomvang, minder goede verkaveling en een verouderde bedrijfsuitrusting.

Uit vertegenwoordigers van de C.B.T.B. afd. Rijsburg, de veiling "Flora", de Rabo-Bank te Rijsburg, het Consulentenschap voor de Tuinbouw Midden-Holland en enkele telers is een "structuurwerkgroep" gevormd die probeert deze ontwikkelingen te keren en in een gunstige richting te sturen.

Op verzoek van deze "structuurwerkgroep" is een onderzoek gedaan naar de bedrijfseconomische aspecten van bedrijfsomvang en productiviteit van arbeid en overige productiemiddelen waarbij het teeltplan van het bedrijfstype centraal staat.

Dit onderzoek is uitgevoerd door C.O.N. de Vroomen, gestationeerde van het Landbouw Economisch Instituut bij het Laboratorium voor Bloembollenonderzoek te Lisse.

Hoofd Afdeling Tuinbouw

Den Haag, November 1986

ir. D. Meijaard

1. SAMENVATTING CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.

Het doel van dit onderzoek is meer inzicht te geven in een aantal bedrijfseconomische aspecten die samengaan met de bedrijfsstructuur en het teeltplan van Rijsburgse bloemisterijbedrijven.

Het onderzoek heeft zich geconcentreerd op:

1. Analyse van gegevens van de Landbouwtelling en van de veiling.
2. Begrotingen van bedrijfsresultaten en arbeidsfilms van bedrijfstypen met een Rijsburgs teeltplan.

Analyse Landbouwtelling

- In de analyse van de Landbouwtelling zijn de bedrijven van de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg betrokken. In 1985 werden 297 agrarische bedrijven in deze gemeenten geteld, waarvan er 263 als bloemisterijbedrijf werden gekenmerkt. (60% of meer van de SBE zijn aan de bloemisterij gebonden.) Van deze bloemisterij bedrijven waren er 198 gevestigd in de gemeente Rijsburg.
- Indien ingedeeld op grond van het aantal SBE, bleken 194 bedrijven (74% van de bloemisterijbedrijven) tot het type gespecialiseerd glastuinbouwbedrijf te kunnen worden gerekend, (60% of meer van de SBE kwamen uit deze productierichting). De overige bedrijven waren gemengd met opengrondsteelten of op de bloemisterij in de opengrond gespecialiseerd.
- Van de 263 bloemisterijbedrijven zijn 137 (52%) kleiner dan 200 SBE en slechts 76 (29%) groter dan 300 SBE. De oppervlakte cultuurgrond van de gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven tot 300 SBE is in het algemeen kleiner dan 1 ha en voor een derde deel met glas bebouwd. De grotere bedrijven zijn voor omstreeks 50% van hun areaal met glas bebouwd. De gemiddelde oppervlakte cultuurgrond van de gemengde en de open gronds bedrijven is 2 tot 3x zo groot, en met een aanzienlijk kleiner glasareaal.
- Het aantal SBE per manjaar (ondernemer + vaste arbeidskrachten) neemt sterk af bij afname van de bedrijfsomvang. De arbeidsproductiviteit gemeten in SBE neemt dus toe naarmate de bedrijven groter worden.
- Op slechts 29% van de bedrijven met een ondernemer ouder dan 50 jaar is een opvolger aanwezig (Landbouwtelling 1984). Op de bedrijven kleiner dan 100 SBE zijn in het geheel geen opvolgers.

Analyse veilinggegevens.

- Uit een analyse van 64 jaaroverzichten van aanvoerders op de veiling "Flora" uit de gemeente Rijsburg blijkt dat het teeltplan sterk wordt gedomineerd door de tulpebroeierij. Ongeveer 50% van de omzet wordt behaald met de productie van tulpebloemen.
- Per bedrijf worden gemiddeld ongeveer 16 tot 22 gewassen geteeld, terwijl er per gewas gemiddeld 2 soortcodes voorkomen. Vooral in de tulpetrekkerij (maar ook bij chrysant) wordt een groot assortiment gevoerd. Grotere bedrijven hebben een groter assortiment en ook meer soortcodes dan kleinere bedrijven.
- Ongeveer de helft van het aantal soortcodes bepaalt slechts een of enkele procenten van de jaaromzet.
- Bedrijven met een grotere aanvoer blijken gemiddeld betere prijzen voor vergelijkbare producten te noteren dan de kleinere bedrijven.

Begrotingen

- Op grond van landbouwtellingsgegevens zijn 4 bedrijfstypen beschreven met een toenemende bedrijfsomvang, oplopend in stappen van 100 SBE. De arbeidsopbrengst neemt in deze begrotingen toe van f. 28000 tot f. 61000 met de toename van de bedrijfsomvang. Op de bedrijfstypen 1 en 2, welke zijn geënt op bedrijven kleiner dan 200 SBE, is de arbeidsopbrengst aanzienlijk lager dan de jaarkosten van een vaste arbeidskracht. Deze bedrijven zijn dus bedrijfseconomisch verliesgevend.
- De grotere bedrijven kunnen hun arbeid beter benutten dan de kleinere bedrijven, waar in de winter een arbeidsoverschot is. Dit komt door een grotere keuze van teelten: o.a. 5'C-tulpen en meerjarigegekasteelten.
- In de maand maart is er een piek in de arbeidsbehoefte welke gevolgd wordt door een dal in april en begin mei. Deze situatie is structureel voor het teeltplan; de zomerbloementeel is nog niet in volle gang terwijl de tulpebroei dan stopt. In maart concurreren deze teelten om de beschikbare arbeid.
- In de kassen is er om deze tijd een structureel overschot aan ruimte, dit doet zich eveneens in de maanden november tot januari voor.
- De tulpebroei heeft in het teeltplan een sterke positie omdat deze in de winter de arbeid productief maakt. Indien deze teelt echter, bij overigens gelijkblijvend glasoppervlak, te veel wordt vergroot gaat dit ten koste van de productie in de rest van het seizoen en kan het resultaat negatief worden beïnvloed.
- Vergroting van de oppervlakte glas ten koste van de buitenteelten, bij gelijkblijvende omvang van de trekkerij, leidt tot een verbetering van de arbeidsopbrengst.
- De begrotingen zijn gevoelig gebleken voor geringe saldoverschillen. De saldo's kunnen echter bedrijfsspecifiek zijn. Alvorens ingrijpende veranderingen in het teeltplan aan te brengen, is een op bedrijfsspecifieke gegevens gebaseerde prognose van saldo's en arbeidsbehoefte een eerste vereiste.
- De financiële bijdrage van de tulpebroeierij aan het bedrijfsresultaat kan snel worden overschat indien alleen naar de omzetwaarde wordt gekeken. De direct toegerekende kosten van deze teelt bedragen omstreeks 75% van de omzet, waardoor het saldo slechts 25% van de omzet bedraagt wat aanzienlijk minder is dan bij andere teelten.

Aanbevelingen.

Op grond van de uitkomsten van het onderzoek en de discussie, kan worden geconcludeerd dat de verontrusting van de "structuurwerkgroep" terecht is geweest, tevens kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan voor verbetering van de bedrijfsstructuur en het bedrijfsresultaat op Rijsburgse bloemisterijbedrijven:

1. Bedrijven kleiner dan 100 SBE zijn niet levensvatbaar.
Afhankelijk van de leeftijd van de ondernemer is het gewenst dat de bedrijfsvoering wordt beëindigd of dat op korte termijn stappen worden ondernomen om de bedrijfsomvang aanzienlijk te vergroten.
2. Bedrijven van 100 tot 200 SBE bieden nog mogelijkheden tot verhoging van het aantal SBE totaal, zowel als per manjaar.
Hiervoor zijn verschillende oplossingen mogelijk t.w.
 - bedrijfsvergroting
 - intensivering van de bedrijfsvoering, b.v. door een grotere glasoppervlakte en/of een grotere broeierij. (Op bedrijven waar reeds 5'C tulpen voorkomen geldt dit in mindere mate of niet.)

3. Vereenvoudiging van het teeltplan leidt in het algemeen tot een verbetering van de kwaliteit en tot betere prijsvorming van de producten. De arbeidsorganisatie en de planning wordt er voorts door vereenvoudigd, waardoor ook de arbeidsproductiviteit sterk verbeterd kan worden.
4. Indien men door rationalisatie van het teeltplan arbeid bespaard moet men zich realiseren dat er binnen het bedrijf een overschot aan arbeid ontstaat. Door dit overschot aan arbeid zal:
 - a. De vaste arbeidsbezetting kunnen (moeten) worden verminderd.
 - b. Het teeltplan of de bedrijfsomvang moeten worden aangepast.
5. Bij het kiezen van andere of vergroting van bestaande teelten mag niet naar de omzetwaarde, maar moet naar het saldo worden gekeken om de de bijdrage aan het bedrijfsresultaat te beoordelen.
6. Door vergroting van de kasoppervlakte ten kosten van de oppervlakte buitenbloemen wordt niet alleen de saldo-opbrengst verhoogd maar kan ook de bedrijfszekerheid van het teeltplan worden verbeterd.

2. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN WERKWIJZE VAN HET ONDERZOEK

2.1 Probleemstelling.

Op tuinbouwbedrijven in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg komen problemen voor die van structurele aard zijn. Hoewel deze problemen niet op alle bedrijven gelijk zijn, wordt verwacht dat zij zich op een meerderheid van de bedrijven voordoen. Door de "Structuurwerkgroep Rijsburg" 1) is in dit verband gewezen op o.a. 2):

- Geringe bedrijfs grootte.
- Verouderde bedrijfsuitrusting.
- Ongunstige verkaveling en kavelvormen.
- Teeltplan met veel risico's, gebaseerd op de teelt van bolbloemen en zomerbloemen onder glas en in de open grond.
- Relatief hoge arbeidsbezetting vooral afgestemd op de tulpetrekkerij, die met name in de zomerperiode onvoldoende zou kunnen worden benut.
- Te kleine oppervlakte glas.
- Onvoldoende planning.

In de analyse van de situatie worden door de 'structuurwerkgroep' drie probleemgebieden aangeduid te weten:

1. De bedrijfsstructuur.
2. Het teeltplan.
3. Het ondernemerschap.

Op elk van deze teeltgebieden achtte de 'structuurwerkgroep' verbreding en verscherping van de inzichten door middel van onderzoek gewenst.

2.2 Doel van dit onderzoek.

Dit onderzoek heeft als doel meer inzicht te geven in de bedrijfseconomische aspecten van de bedrijfsomvang en van de productiviteit van arbeid en andere productiemiddelen waarbij het teeltplan centraal wordt gesteld.

- 1) In de 'structuurwerkgroep Rijsburg' hebben zitting vertegenwoordigers van de CBTB afdeling Rijsburg, het Consulentschap voor de Tuinbouw Midden-Holland, de veiling 'Flora', de plaatselijke RABO-bank en een aantal tuinders uit de gemeente Rijsburg.
- 2) "Rijsburgers bespreken toekomst bloemeteeltgebied"
Vakblad voor de Bloemisterij, 11 (1986).

2.3 WERKWIJZE.

Het onderzoek is uitgevoerd door analyses van beschikbare informatie (o.a. Landbouwtellingsgegevens) en met behulp van modelstudies waarbij gebruik is gemaakt van de techniek van lineaire programmering. In het onderzoek zijn drie belangrijke fasen te onderscheiden:

1. Inventarisatie en analyse van gegevens omtrent van de structuur van het bedrijfstype. De hieruit voorkomende informatie is tevens van nut voor het formuleren van de uitgangspunten in de modelstudies.
2. Modelmatige begroting en analyse van een aantal bedrijfsgrootte- en teeltplansituaties geent op de structuur van het Rijsburgse glastuinbouwbedrijf.
3. De discussie, waarin de resultaten met elkaar worden geconfronteerd en besproken.

Ter afsluiting van het onderzoek zullen twee verslagen worden opgesteld. Het voorliggende verslag zal beknopt zijn en een samenvatting geven van de resultaten van het onderzoek.

Op grond van de structuur van het beknopte verslag zal een uitgebreider verslag worden geschreven waarbij tevens d.m.v bijlagen details van de gehanteerde uitgangspunten en de gemaakte berekeningen worden verstrekt.

3. KENMERKEN VAN HET RIJNSBURGSE GLASTUINBOUWBEDRIJF

3.1 Analyse van meetellingsgegevens.

In 1985 zijn van de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg 297 agrarische bedrijven in de metelling opgenomen. Deze bedrijven zijn, volgens onderstaande schaal, ingedeeld op grond van hun aantal SBE 3) per bedrijfsonderdeel, waarbij in het totaal aantal SBE tevens de omvang van de bolbloementrekkerij is begrepen.

- Gespecialiseerd: 60% of meer van de SBE hebben betrekking op een
 bedrijfsonderdeel
- Gemengd : Twee bedrijfsonderdelen tesamen nemen 60% of meer
 van de SBE voor hun rekening. Elk van deze
 onderdelen heeft minstens 20% en maximaal 60%
 van de SBE.
- Rest : Niet volgens deze normen in te delen.

Op grond van deze criteria kunnen de bedrijven in de drie gemeenten in de volgende typen worden onderscheiden:

Tabel 3.1 Indeling in bedrijfstypen van 297 agrarische bedrijven in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg (Metelling 1985)

bedrijfstype	aantal bedrijven	
	Rijsburg	totaal
1. Gespecialiseerd glastuinbouwbedrijf	143	194
2. Gemengd glastuinbouw- bloemisterij open grondsbedrijf	14	20
3. Gespecialiseerd bloemisterij open grondsbedrijf	41	49
4. Gespecialiseerd veeteeltbedrijf		21
5. Overigen		13

bron: Metelling 1985.

Uit tabel 3.1 blijkt dat van het aantal bedrijven dat in deze telling is betrokken er ongeveer 67 % in de gemeente Rijsburg is gevestigd. Voor het onderzoek zijn de eerste drie bedrijfstypen relevant; de volgende analyses zijn daarop dan ook toegespitst.

3.2 Bedrijfsomvang en enkele kenmerken van het bedrijfstype.

In de probleemstelling is de achterblijvende bedrijfsgrootte aangeduid. Hiermede wordt doorgaans in het spraakgebruik de bedrijfsgrootte in aren aangeduid. Hoewel dit een belangrijk kenmerk van de bedrijfsgrootte is treden er bij vergelijking van bedrijven met een verschillende productiestructuur problemen op, vooral omdat dan onvoldoende rekening wordt gehouden met de intensiteit van het gebruik van b.v de productiefactor grond.

3) SBE = Standaardbedrijfseenheid.

Een SBE is een gestandaardiseerde hoeveelheid toegevoegdewaarde, berekend in een basisperiode bij doelmatige bedrijfsvoering en onder normale omstandigheden. Deze eenheid is dus gebaseerd op de kosten van de productiefactoren grond, kapitaal, arbeid en het ondernemersoverschot.

In de volgende tabellen is dan ook niet de bedrijfsgrootte in aren maar de bedrijfsomvang in SBE als criterium voor de indeling van de bedrijven gehanteerd.

3.2.1 Bedrijfsomvang en -type.

In tabel 3.2 blijkt dat een deel van de gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven een aanzienlijk grotere bedrijfsomvang heeft dan gemengde en open grondsbedrijven.

Tabel 3.2 Aantal bedrijven en bedrijfsomvang in SBE van bloemisterijbedrijven in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg, inclusief tulpebroeierij.

bedrijfstype	aantal bedrijven per SBE klasse					totaal
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400	
1. gesp. glastuinbouw	32	45	42	32	43	194
2. gemengd	9	4	6	-	1	20
3. gesp. open grond	39	8	2	-	-	49
totaal	80	57	50	32	44	263

bron: Meitelling 1985

Bij de gemengde en de opengrondsbedrijven komen nauwelijks bedrijven boven 300 SBE voor. De bedrijfsoppervlakte bij gelijkblijvende SBE klasse van de gemengde bedrijven en de opengrondsbedrijven is echter aanzienlijk groter dan die van de gespecialiseerde bedrijven (tabel 3.3). Het verschil in intensiteit van het grondgebruik komt hier dus duidelijk naar voren.

Tabel 3.3 Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond en de bedrijfsomvang in SBE van bloemisterijbedrijven in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg.

bedrijfstype	Aren cultuurgrond per SBE klasse				
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400
1. Gesp. glastuinbouw	38	70	105	139	189
2. Gemengd	56	141	221	-	-
3. Gesp. open grond	59	183	363	-	-

bron: Meitelling 1985

3.2.2 Bedrijfsomvang en aantal SBE per vaste arbeidskracht.

Het aantal SBE per manjaar vertoont een sterke samenhang met de bedrijfsomvang en neemt toe naarmate de bedrijfsomvang groter wordt. De gemengde en de opengrondsbedrijven hebben een groter aantal SBE per vaste arbeidskracht bij een vergelijkbare bedrijfsomvang. Omdat deze norm specifiek is voor een bedrijfstype kunnen niet zonder meer conclusies worden getrokken uit verschillen tussen de bedrijfstypen.

Tabel 3.4. Bedrijfsomvang en aantal SBE per manjaar (vaste bezetting inclusief gezinsleden) voor 3 bedrijfstypen in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg.

bedrijfstype	bedrijfsomvang in SBE klassen				
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400
1. Gosp. glastuinbouw	46	68	94	99	110
2. Gemengd	43	104	105	-	-
3. Gosp. open grond	41	84	110	-	-

bron: Meitelling 1985

3.2.3 Bedrijfsomvang, leeftijd van de ondernemer en opvolging.

De gemiddelde leeftijd van de ondernemer blijkt toe te nemen bij afname van de bedrijfsomvang (tabel 3.5)

Dit wijst op vergrijzing bij de bedrijfshoofden op de kleinere bedrijven. Deze conclusie wordt bevestigd door een analyse van de leeftijd van ondernemers in relatie tot de bedrijfsomvang en de aanwezigheid van opvolgers.

Tabel 3.5 Gemiddelde leeftijd van ondernemers op drie bedrijfstypen in de gemeenten Rijsburg, Oegstgeest en Valkenburg in relatie tot de gemiddelde bedrijfsomvang in SBE.

bedrijfstype	gemiddelde leeftijd in jaren per SBE klasse				
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400
1. Gosp. glastuinbouw	54	48	47	45	45
2. gemengd	57	55	46	-	-
3. Gosp. open grond	49	53	35	-	-

Bron: Meitelling 1985

Opm. Er is niet nagegaan hoeveel bedrijven in de klasse 0-100 een agrarisch hoofdberoep hebben.

In de meitelling van 1984 is een vraag over de opvolgingssituatie opgenomen. In totaal zijn in 1984 in de drie gemeenten 190 gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven aangetroffen, waarvan er 138 in de gemeente Rijsburg waren gevestigd.

Uit het onderzoek naar de opvolgingssituatie blijkt dat op de bedrijven kleiner dan 100 SBE, met ondernemers van 50 jaar of ouder geen opvolgers aanwezig zijn (tabel 3.6). Alarmerend is echter dat ook op een groot deel van de grotere en grote bedrijven met een ondernemer ouder dan 50 jaar nog geen opvolging bekend is.

Tabel 3.6 Leeftijd van de ondernemers en het aanwezig zijn van een opvolger op 190 gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven in de gemeenten Rijnsburg, Oegstgeest en Valkenburg in relatie tot de bedrijfsomvang.

Type	aantal ondernemers per SBE klasse					totaal
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400	
Ondernemers van 50 jaar of ouder ZONDER opvolger	22	13	4	8	9	56
Gevestigde bedrijven ondernemer 30 tot 50 jaar	13	27	31	15	29	115
Ondernemers van 50 jaar of ouder MET opvolger	0	9	6	2	2	19

bron: Meitelling 1984.

3.2.4 Bedrijfsomvang en teeltplan.

Op alle groepen van bedrijven komt naast bloemisterij open grond ook glastuinbouw voor. De oppervlakte glas neemt zowel absoluut als relatief toe t.o.v. de totale oppervlakte bloemisterij naar mate de bedrijfsomvang (gemeten in SBE) groter wordt. (tabel 3.7).

Tabel 3.7 Kenmerken van het teeltplan van gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven in de gemeenten Rijnsburg, Oegstgeest en Valkenburg, in relatie tot de bedrijfsomvang.

omschrijving	bedrijfsomvang in SBE klasse				
	0-100	1-200	2-300	3-400	>400
Opp. glastuinbouw are	10	22	36	50	81
Opp. bloemisterij open grond are	16	39	52	61	83
% Overige bloemen van snijbloemen onder glas	82	83	65	71	36
% Bloemkwekerijgewassen van bloemisterij open grond	88	100	83	98	70
Aantal stuks tulpebroei (x 1000)	33	220	395	698	1179

bron: Meitelling 1985.

Gelijktijdig met de toename van de bedrijfsomvang neemt het percentage overige bloemen af t.o.v. de in de meitelling met name genoemde gewassen 4), terwijl tevens het aantal afgebroeiide tulpen toeneemt. Op het gemengde en het opengronds bedrijf is het hier beschreven beeld overeenkomstig. De oppervlakte glas is daarbij kleiner en de oppervlakte opengrond aanzienlijk groter. Op deze bedrijven maakt het percentage zomerbloemen of overige bloemen onder glas 75% of meer uit van het beteelde areaal.

3.3 Analyse van veilinggegevens

3.3.1 Omzet en teeltplan.

Op grond van een onderzoek van 64 jaaroverzichten over 1985 van aanvoerders op de veiling 'FLORA' welke in de gemeente Rijsburg zijn gevestigd kan een wat dieper gaande analyse worden gemaakt van aspecten van het Rijsburgse teeltplan. 5) De gegevens zijn anoniem verwerkt, waardoor er geen relatie kon worden gelegd met meetellingsgegevens. Om deze reden is tevens een gewijzigd indelings criterium gehanteerd. Voor dit onderzoek zijn de bedrijfsgegevens gerangschikt naar grootte van de omzet en vervolgens in drie groepen ingedeeld. In groep 1 zijn 20 bedrijven samengevoegd met de hoogste omzet. In groep 2 20 daaropvolgende bedrijven en in groep 3 de resterende 24 bedrijven met de kleinste omzet.

Tabel 3.8 Jaaromzet, aantal gewascodes en omzetaandeel van tulpebloemen en overige gewassen op bloemisterijbedrijven in de gemeente Rijsburg.

groep (n=)	gem.jaaromz. per groep in guldens	aantal				omzet in procenten	
		gewas- sen	soort codes	tulpe- codes	overige codes	tulpebloemen	overig
1 (20)	584000	22	47	13	34	53	47
2 (20)	238000	19	40	9	31	46	54
3 (24)	116000	16	27	8	19	46	54

Tabel 3.8 laat zien dat de in bloei getrokken tulpen naar omzet gemeentelijk het belangrijkste gewas van het Rijsburgse teeltplan zijn. Tevens blijkt uit het aantal gewassen en soortcodes dat op deze bedrijven een wel zeer gevarieerd sortiment wordt geteeld. Hierbij moet overigens worden aangetekend dat als gevolg van verschrijvingen bij het invullen van codenummers deze cijfers 5 tot 10% overtrokken kunnen zijn.

Een volgend aspect dat uit tabel 3.8 naar voren komt is het grote aantal gewassen en gewascodes dat op de omzetstaten voorkomt.

4) De jaarlijkse metelling onderscheidt naast een aantal met name genoemde gewassen, zoals rozen, anjers en chrysanten een verzamelpost "overigen" waartoe worden gerekend gewassen met een klein landelijk areaal.

5) De bedrijfsgegevens zijn door veilingmedewerkers geselecteerd er is dan geen sprake van een aselecte steekproef. Het aantal (64) geselecteerde bedrijven, ongeveer 33% van alle bloemisterijbedrijven in de gemeente Rijsburg, maakt echter dat met deze gegevens een goed beeld van de Rijsburgse teeltplansituatie kan worden verkregen. Het is uiterst onwaarschijnlijk dat de overige 67% bedrijven een totaal ander beeld zullen laten zien.

Tabel 3.9 laat de grote versnippering van de productie over een groot aantal gewassen en soorten zien. Ook indien met 5 tot 10% verschrijvingen rekening wordt gehouden, die overigens het meest waarschijnlijk zijn bij de codes met een geringe omzetwaarde, wordt aan dit beeld maar weinig afgedaan.

Tabel 3.9: Gemiddeld aantal gewascodes naar omzetklasse voor drie groepen van aanvoerders uit de gemeente Rijsburg op veiling 'Flora' in 1985.

groep (n=)	gem. omzet per groep	gemiddeld aantal codes per omzetklasse in gulden						totaal
		0-1000	1-5000	5-10000	10-20000	20-50000	>50000	
1 (20)	584000	15	11	6	6	7	2	47
2 (20)	238000	15	11	6	4	3	1	40
3 (24)	116000	11	8	4	2	1	1	27

procentueel aandeel in de jaar omzet per omzetklasse								
groep (n=)	gem. omzet	0-1000	1-5000	5-10000	10-20000	20-50000	>50000	totaal
1 (20)	584000	1	6	8	16	35	34	100
2 (20)	238000	2	12	18	24	32	12	100
3 (24)	116000	3	23	29	25	17	3	100

3.3.2 Teeltplan en prijsvorming

Met behulp van de beschikbare veilinggegevens zijn er aanwijzingen gevonden dat er in het betrokken teeltjaar een relatie bestaat tussen de veilingomzet per bedrijf en de prijsvorming. (Tabel 3.10)

Tabel 3.10 Relatie tussen veilingomzet per bedrijf en prijsvorming van drie groepen veilingaanvoerders uit de gemeente Rijsburg op veiling 'Flora' in 1985.

groep (n=)	gem. omzet per groep	aantal tulpe- culti- vars	gem. prijs per bos (%)	gem.prijs in % van de middenprijs		
				alle tulpen	9 cul- tivars	7 soorten overige bloemen
1 (20)	584000	13	2.93(124)	119	110	106
2 (20)	238000	9	2.36(100)	100	93	104
3 (24)	116000	8	2.33 (97)	98	99	92

Op grond van tabel 3.10 is een aanzienlijk prijsverschil voor tulpebloemen te constateren voor de drie omzetklassen te gunste van de groep bedrijven met de hoogste omzet. De gemiddelde prijs per bos tulpen voor de groep met de hoogste omzet is ongeveer f. 0.60 per bos .hoger dan voor de groepen met lagere omzetten. Gedeeltelijk moet de oorzaak worden gezocht in een ander (duurder) sortiment. Het grotere aantal cultivars wijst hier op. Uit de index van de middenprijs van de aanvoerders t.o.v de middenprijs van de veiling voor deze cultivars blijkt dat de bedrijven met een grotere omzet ook gemiddeld boven deze middenprijs noteren. Dit is zowel waar te nemen bij alle tulpen als bij 9 cultivars die in alle groepen veel voorkomen. Ook indien deze vergelijking gedaan wordt voor 7 veel voorkomen soorten overige bloemen is er een positieve relatie te zien tussen de middenprijs van de grotere aanvoerders t.o.v. die van de kleinere aanvoerders.

4. BEDRIJFSECONOMISCHE EN ORGANISATORISCHE ASPECTEN VAN HET RIJNSBURGSE GLASTUINBOUWBEDRIJF.

4.1 Uitgangspunten.

In dit deel van het onderzoek is het Rijsburgse gespecialiseerde glastuinbouwbedrijf zo goed mogelijk gesimuleerd. De grondslagen hiervoor zijn de kenmerken die zijn afgeleid uit het voorgaande hoofdstuk. Op grond van de meetingsgegevens zijn 4 bedrijfstypen van het gespecialiseerde Rijsburgse glastuinbouwbedrijf onderscheiden. 6) De belangrijkste uitgangspunten voor deze bedrijfstypen zijn in tabel 4.1 omschreven. Ze verschillen in hoofdzaak in bedrijfsomvang en de daarmee samenhangende productiefactoren, zoals grond, bedrijfsuitrusting en arbeidsbezetting.

Type 1 is afgeleid van bedrijfsomvang 0-100 SBE
 Type 2 is afgeleid van bedrijfsomvang 1-200 SBE
 Type 3 is afgeleid van bedrijfsomvang 2-300 SBE
 Type 4 is afgeleid van bedrijfsomvang >300 SBE (zie tabel 3.7)

Tabel 4.1 Omschrijving van de belangrijkste kenmerken van 4 typen gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven in Rijsburg.

Maximale	1	2	3	4
oppervl. bloemisterij open.gr. aren	20	40	60	85
oppervl. bloemisterij o.glas aren	10	22	50	60
Arbeidsaanbod ondernemers manj.	1	1	2	2
" werknemers manj.	0	1	1	2
maximum aantal tulpenbroei 1000 st.	300	400	1000	1500
oppervlak kistenbroei aren	2	3	4	5
losse arbeid per periode uren	45	90	135	180
in perioden	4/10	4/10	4/10	4/10
voor chrysanten pluizen	ja	ja	ja	ja
voor tulpen planten	ja	ja	ja	ja
5°C tulpen	nee	nee	ja	ja
meerjarige kasteelten	nee	nee	ja	ja
aanbod overige gewassen voor alle typen gelijk				

Voor elk van deze bedrijfstypen is een model ontwikkeld waarin naast de in de tabel genoemde gegevens een breed scala van gewassen is opgenomen. Waaronder zomerbloemen in de kas en buiten, alsmede kasteelten met een meerjarig karakter. In alle vier typen is de tulpebroei op kisten opgenomen, terwijl voor de 2 grotere bedrijven ook de teelt van z.g. 5°C tulpen ter keuze is gesteld. De voor deze modellen benodigde saldo- en arbeidsgegevens zijn verkregen uit informatie beschikbaar op het CT-Midden-Holland. Het arbeidsaanbod is berekend op grond van de C.A.O. van het glastuinbouwbedrijf, waarbij voor de ondernemer rekening is gehouden met een langere werktijd voor b.v. weekends.

6) In overleg met de 'structuurwerkgroep' is hiervoor gekozen het gemengde bedrijf en het opengrondsbedrijf zijn in de simulaties niet meegenomen, omdat de problematiek in grote lijnen dezelfde is.

Indien in de modellen losse arbeid wordt gebruikt is hiervoor f 10.-- per uur in rekening gebracht.
 Indien van vaste arbeidskrachten (niet ondernemers) gebruik wordt gemaakt zijn de jaarkosten daarvan op f. 45.000 per manjaar gesteld.

4.2 Benutting van de arbeid

Er blijkt een aanzienlijk verschil te zijn in de mogelijkheden om jaarrond arbeid te benutten (tabel 4.2). In periode 4 is op alle bedrijfstypen relatief veel arbeid nodig. De tulpetrekkerij is dan nog volop in gang terwijl de werkzaamheden voor de zomerbloemen een aanvang nemen. Op de grotere bedrijven wordt alle aangeboden vaste arbeid volledig benut. Het aanbod van losse arbeid in de perioden 5 en 6 wordt niet geheel verbruikt.

tabel 4.2: Benutting van de arbeid in procenten van het vaste aanbod (bij meer dan 100% is losse arbeid ingeschakeld.)

	begin periode	code 10	1	2	3	4
periode 1	29 dec.		66	52	100	100
periode 2	26 jan.		70	63	100	100
periode 3	23 febr.		84	96	100	100
periode 4	23 maart		114	111	127	128
periode 5	20 april		37	31	100	100
periode 6	18 mei		78	100	100	100
periode 7	15 juni		126	127	127	128
periode 8	13 juli		100	100	127	121
periode 9	10 aug.		100	100	127	128
periode 10	7 sept.		126	127	127	128
periode 11	5 okt.		78	100	100	100
periode 12	2 nov.		98	90	159	155
periode 13	30 nov.		100	100	100	100
arbeidsaanbod in manjaren vaste arbeid			1	2	3	4

In dezelfde perioden 5 en 6 is er op het kleinere bedrijfstype weinig arbeid nodig. Op de oorzaak hiervan wordt nader ingegaan in paragraaf 4.6. Op de grotere bedrijven blijkt een betere benutting van de winterarbeid mogelijk, waarbij ook de overgang naar zomerteelten soepeler verloopt. De omvang van de kistenbroei is op de grotere bedrijven sterk afhankelijk van het beschikbaar zijn van losse arbeid in periode 12 voor het planten van de tulpen op de kisten. Op de kleinere bedrijven is voldoende arbeid aanwezig om dit met de vaste bezetting te doen.

4.3 Benutting van de open grond.

Open grond wordt alleen in de zomermaanden optimaal benut en ligt in de winter voor een groot deel braak. Het kleinere bedrijf benut zijn grond wat intensiever, wat voor een deel het gevolg is van een relatief gezien groter beslag van de kuilakker. (tabel 4. 3)
 Voor de buitenteelt is dit een normaal beeld.

tabel 4.3: Benutting van de beschikbare grond in procenten van het totaal areaal open grond.

begin periode	1	2	3	4
periode 1 29 dec.	30	23	20	18
periode 2 26 jan.	30	23	20	18
periode 3 23 febr.	40	37	32	32
periode 4 23 maart	45	35	43	43
periode 5 20 april	55	43	68	64
periode 6 18 mei	100	95	97	92
periode 7 15 juni	100	100	100	100
periode 8 13 juli	100	100	100	100
periode 9 10 aug.	100	100	100	100
periode 10 7 sept.	100	100	85	80
periode 11 5 okt.	75	80	52	55
periode 12 2 nov.	40	65	25	24
periode 13 30 nov.	30	23	20	14
beschikbare open grond in aren	20	40	60	85

4.4 Benutting van het glasareaal

Op alle vier de bedrijfstypen wordt de kas in de perioden 12, 13 en 1 onvolledig benut (tabel 4. 4). Bij de grotere bedrijven is de benutting in de winter echter beter doordat 5°C tulpen en meerjarige teelten worden opgenomen. Deze teelten zijn voor het kleinere type niet ter keuze gesteld (zie uitgangspunten). Ook in de perioden 5 en 6 wordt de kasruimte niet volledig benut. Het wegvallen van de tulpetrekkerij en het niet volledig op gang zijn van de zomerbloementeel veroorzaakt dit hiaat.

Tabel 4.4 Benutting van de kasgrond in procenten

begin periode	1	2	3	4
periode 1 29 dec.	20	14	56	64
periode 2 26 jan.	100	100	100	100
periode 3 23 febr.	100	100	100	100
periode 4 23 maart	100	100	100	100
periode 5 20 april	51	41	64	62
periode 6 18 mei	39	55	60	58
periode 7 15 juni	100	100	100	100
periode 8 13 juli	100	100	100	100
periode 9 10 aug.	100	100	100	100
periode 10 7 sept.	100	100	100	100
periode 11 5 okt.	100	100	100	100
periode 12 2 nov.	60	55	92	100
periode 13 30 nov.	60	55	64	73
beschikbare kasgrond in aren	10	22	50	60

4.5 Berekening arbeidsopbrengst

Voor de berekening van de arbeidsopbrengst moeten naast de reeds in de begrotingen opgenomen kosten ook de niet toegerekende kosten worden bepaald. De uitgangspunten hiervoor zijn ontleend aan "Kwantitatieve informatie voor de glastuinbouw" en eigen informatie van het LEI. Hierbij is aangenomen dat de bedrijfsuitrusting, het kastype en de verwarming op deze bedrijfstypen vrijwel identiek zijn. De kostenverschillen per m² zijn dan geheel het gevolg van schaal-effecten, waardoor er voor kleinere bedrijven hogere kosten voor de bedrijfsuitrusting per m² zijn berekend.

De arbeidsopbrengst per ondernemer blijkt toe te nemen met de bedrijfsomvang. Bedrijfstype 2 vormt hierop een uitzondering, hier blijkt t.g.v. de geringe benutting van de arbeid in de winter, een vaste kracht te duur. De toename van de arbeidsopbrengst wordt in belangrijke mate bepaald door de toename van de saldoopbrengst en de in verhouding lagere vaste kosten van het grotere bedrijf, maar ook door een betere benutting van de beschikbare arbeid. Uitgaande van jaarkosten van f. 45000.- per vaste arbeidskracht, zijn de hier berekende arbeidsopbrengsten voor type 1 en 2 bedrijfseconomisch gezien onvoldoende, omdat hierin tevens de ondernemersbeloning is begrepen.

tabel 4.5: Begroting van de saldo-opbrengst en de arbeidsopbrengst bij 4 bedrijfstypen.

omschrijving	bedrijfstype			
	1	2	3	4
5'c tulpen	-	-	25172	35878
Kistenbroei tulpen	20448	30656	40896	51120
Meerjarige kasteelten	-	-	33304	50019
Eenjarige kasteelten gespreide bl.	18520	38722	60901	75338
Eenjarige kasteelten korte bloei	12523	32671	61720	59991
Buitenteelten eenmalige bloei	4738	7428	7965	14117
Buitenteelten gespreide bloei	11058	24766	21824	32156
Buitenteelten eenj.teelt vaste pl.	7408	13303	36956	48914
Totaal opbrengst teeltsaldi	74695	147546	288738	367533
Niet toegerekende kosten:				
Losse arbeid	af 1149	2163	13858	17284
Vaste arbeid	af --	45000	45000	90000
Algemene kosten	af 12480	19900	31070	35030
Vaste kosten dpm.	af 28522	46815	78424	93466
Veilingrijden	af 3622	5265	6657	8989
Totaal arbeidsopbrengst ondernemers	28922	28403	113729	122764
Arbeidsopbrengst per ondernemer	28922	28403	56865	61382

4.6 Variërende uitgangspunten.

Om een dieper inzicht in het Rijsburgse teeltplan te krijgen, zijn van de plannen 2 en 3 een aantal varianten doorgerekend:

Hierin zijn de effecten bestudeerd van de invloed van:

1. verschillen in de omvang van de kistenbroei.

2. Toename van de oppervlakte glas.

De gehanteerde methode van lineaire programmering berekent bij de introductie van gewijzigde uitgangspunten, opnieuw een optimale samenstelling van het teeltplan uit. Wijziging van een uitgangspunt heeft dan een combinatie van veranderingen tot gevolg, waarmee een nieuw optimaal resultaat wordt bereikt.

4.6.1 Verschillen in omvang van de kistenbroei.

In de navolgende varianten is, voor de plannen 2 en 3, het effect van een gewijzigde omvang van de kistenbroei op de arbeidsfilms en de teeltplannen nader onderzocht.

Tabel 4.7: Benutting van de arbeid in procenten van het aanbod, bij verschillende omvang van de tulpebroeierij op kisten in de plannen 2 en 3, bij overigens ongewijzigde uitgangspunten.

Omvang kistenbroei in m ²	000	plan 2			plan 3		
		300	540	000	400	770	
Arbeidsbenutting in periode							
1	0	52	100	100	100	100	
2	20	63	100	100	100	100	
3	55	96	100	73	100	100	
4	77	111	107	122	127	127	
5	17	31	58	31	100	121	
6	100	100	88	100	100	100	
7	127	127	100	127	127	127	
8	100	100	100	123	127	127	
9	100	100	127	127	127	127	
10	127	127	127	127	127	127	
11	70	100	127	100	100	100	
12	20	90	180	100	159	190	
13	100	100	100	100	100	100	

Opm. Van elk plan komt de middelste versie overeen met tabel 4.5.

Naast verschillen in bedrijfsomvang en arbeidsbezetting (tabel 4.1) verschillen de plannen 2 en 3 in de ter keuze staande teelten. In plan 3 staan 5'C-tulpen en meerjarige glasteelten ter keuze. De reactie op de gewijzigde uitgangspunten is derhalve voor de beide plannen ook verschillend. In plan 2 is de kistenbroei het surplus aan arbeid in de winter volledig gaan benutten bij vergroting van de broeierij. In plan 3 echter speelt dit een veel minder belangrijke rol, omdat in deze plannen de 5'C-tulpen de ruimte in de arbeidsfilm reeds benut. In tabel 4.8 zijn de wijzigingen die in de teeltplannen ontstaan zichtbaar gemaakt. Deze zijn noodzakelijk om binnen de grenzen van de modellen de wijzigingen van de tulpebroei mogelijk te maken. Vergroting van de kistenbroei leidt tot vermindering van eenjarige

Tabel 4.8: Verschuivingen in het teeltplan onder invloed van de gewijzigde omvang van de tulpetrekkerij(in m2).

omschrijving	plan 2			plan 3		
Omvang kistenbroei	0	300	540	0	400	770
" 5'C-tulpen	0	0	0	4300	1500	200
" meerjarige kasteelten	0	0	0	0	1100	1800
" eenjarige "	4400	4100	3800	10400	7500	5600
" " buitentn.	2500	2700	1100	3800	2300	1900
" vasteplanten buiten	700	1300	2900	2200	3700	4100
Arbeidsopbrengst	8800	28400	52961	143000	113300	102300

kasteelten en heeft voor de buitenteelten een verschuiving naar de teelt van bloemen van vaste planten tot gevolg. Op de grotere bedrijven worden meer meerjarige kasteelten in het plan opgenomen. Het opnemen van een grotere kistenbroeierij werkt overigens niet altijd verbeterend op de arbeidsopbrengst. Met name in plan 3 blijkt dat de uitgangspunten voor de 5'C teelt gunstiger zijn.

4.6.2 Wijziging van de oppervlakte glas

Voor de bedrijfstypen 2 en 3 zijn berekeningen gemaakt waarin is gevarieerd met de verhouding glas t.o.v de oppervlakte open grondsteelten.(tabel 4.9)

tabel 4.9

Resultaten van berekening van de arbeidsopbrengst bij een variërende oppervlakte glas en cultuurgrond bij gelijkblijvende bedrijfsgröötte.

bedrijfstype 2

opp.bloemisterij o.grond	aren	2	20	30	40	60
	glas	aren	60	42	32	22
teeltsaldi		203968	188539	168884	147553	90278
arbeidsopbr.(1 ondernemer)		50544	41481	35815	28624	- 16250

Bedrijfstype 3

opp.bloemisterij o.grond	aren	30	50	60	80	100
	glas	aren	80	60	50	30
teeltsaldi		343411	306929	288740	234622	204803
arbeidsopbr. (2 ondernemers)		148432	121901	113421	82344	81262

Tabel 4.9 laat zien dat onderinvloed van een toename van de oppervlakte glas ten kosten van de buitenteelten het saldo van het bedrijf aanzienlijk kan stijgen. Ook de arbeidsopbrengst voor de ondernemer stijgt met de toename van de oppervlakte glas. Ook bij deze wijzigingen in de uitgangspunten treden veranderingen op in de samenstelling van het teeltplan, deze worden in dit korte verslag niet verder besproken.

5. DISCUSSIE

SBE per manjaar.

Op grond van het rentabiliteits- en financieringsonderzoek van de snijbloemteelt onder glas 7) blijkt dat in 1982 en 1983 het aantal SBE per manjaar gemiddeld 97 bedraagt (vast personeel inclusief ondernemer en gezinsleden). Als deze waarde als norm wordt gehanteerd dan blijkt dat er van de 263 bedrijven 175 (67%) onder deze norm blijven. (tabel 3.4)

Vooraf bedrijven met minder dan 200 SBE schieten t.o.v. deze norm te kort. Uit dezelfde publikaties blijkt bovendien dat de rentabiliteit (ondernemersoverschot in procenten van de bedrijfseconomische kosten) sterk daalt indien bedrijven kleiner worden dan ongeveer 250 SBE.

Dit kan betekenen dat op ongeveer 175 van de 263 bedrijven de opbrengsten onder de bedrijfseconomische kosten liggen.

Voor een beoordeling van de rentabiliteitsverschillen van glastuinbouwbedrijven over 1981 8) is in het te geringe aantal SBE per manjaar een belangrijke verklarende factor gevonden voor de minder goede rentabiliteit van een aantal bedrijven.

Ook uit de in hoofdstuk 4 gemaakte berekeningen (tabel 4.5) blijkt de minder goede rentabiliteit van de kleinere bedrijven.

Plaats tulpebroei in het teeltplan.

Naar omzet gemeten is de tulpebroeierij het belangrijkste gewas in het teeltplan van het Rijsburgse bloemisterijbedrijf. Indien echter uitsluitend naar de omzet wordt gekeken kan hieruit een sterk overtrokken beeld van het belang van dit gewas in het teeltplan worden verkregen.

Tabel 5.1: Saldo en plantgoedkosten in procenten van de brutoomzet van enkele groepen bloemisterijgewassen, (bruto omzet =100%).

gewas	toegerekende kosten		saldo
	plantmateriaal	overige	
Zomerbloemen van buiten	16	14	70
Zomerbloemen uit de kas	23	30	53
Broeierij tulpebloemen	48	22	30

- 7) - Rentabiliteits- en financieringsonderzoek van de snijbloemteelt onder glas in Nederland in 1983.
- idem in 1982.
Den Haag, Landbouw Economisch Instituut.
- 8) - Rentabiliteits- en financieringsonderzoek van de tuinbouw onder glas over 1981.
Den Haag, Landbouw Economisch Instituut.

De toegerekende kosten van de tulpebroeierij blijken meer dan het dubbele te bedragen dan die van de zomerbloemen, hierdoor draagt de tulpebroei slechts voor 30% van de omzet bij aan de totale saldo-opbrengst. Terwijl dit voor de zomerbloemen 50 tot 70% bedraagt. Een belangrijke verklaring voor dit verschil wordt gevonden in de kosten van het plantmateriaal. Indien deze cijfers worden geprojecteerd op de uitkomsten van het onderzoek dan is de inbreng van de tulpebroei is globaal gerekend slechts 25% van het totaal van de teeltsaldi. Het belang voor het bedrijfsresultaat is daarmee evenredig kleiner dan uit de omzetverhouding blijkt. Dit correspondeert ook met de uitkomsten van de gemaakte begrotingen. Uit de verdeling van de saldoopbrengst over de verschillende soorten van gewassen blijkt dat bij deze uitgangspunten de saldo-bijdrage van de tulpebroei varieert van 21 tot 27% van de totale saldoopbrengst.

Versnippering teeltplan

Globaal gezien heeft de helft van het aantal gewascodes een dusdanig geringe omzetwaarde dat zij maar enkele procenten van de totale omzet uitmaken. Van een dergelijk versnipperd productiepatroon moeten negatieve effecten op de arbeidsorganisatie, op de arbeidsproductiviteit en waarschijnlijk ook op de kwaliteit van de producten worden verwacht.

Prijsvorming en omzetgrootte.

Met behulp van de beschikbare veilinggegevens zijn er aanwijzingen gevonden dat er in het betrokken teeltjaar een relatie bestaat tussen de veilingomzet per bedrijf en de prijsvorming. (Tabel 3.10) Grotere aanvoerders hebben gemiddeld betere prijzen. De oorzaak moet vermoedelijk worden gezocht in een betere kwaliteit en een langere aanvoerperiode van (grotere) partijen. De bedrijven met een hogere omzet voeren grotere partijen aan en zijn daardoor minder kwetsbaar voor toevallige mee- of tegenvallers van de prijsontwikkeling. Bovendien kunnen grotere partijen tijdens de teelt en de verwerking beter worden verzorgd, waardoor de kwaliteit op een gemiddeld hoger peil zal komen. Nader onderzoek zal dit nader moeten bevestigen.

Inkomensaspecten

Voor zover de onderneming met eigen geld is gefinancierd is naast de arbeidsopbrengst nog een inkomen uit rente te verwachten, omdat in de berekeningen steeds de rente als kosten zijn ingecalculeerd. In tabel 5.2 is dit nader uitgewerkt.

tabel 5.2: Overzicht van de arbeidsopbrengst en de ingerekende rente voor de 4 bedrijfstypen van tabel 4.5

omschrijving	bedrijfstype			
	1	2	3	4
Totaal arbeidsopbrengst ondernemers	28922	28403	113729	122764
ingerekenende rente	13469	23874	38942	47104

Indien de ingerekende rente geheel tot het inkomen kan worden gerekend kan uit eigen vermogen nog een aanzienlijk aanvullend inkomen worden verkregen. Het renteinkomen kan overigens ook buiten het bedrijf worden verdiend en mag derhalve uit bedrijfseconomisch gezichtspunt niet tot het bedrijfsresultaat worden gerekend.

Indien de ondernemer alleen zijn fiscaal inkomen als maatstaf voor het bedrijfsresultaat neemt wordt de winstgevendheid overschat.

In het fiscaal inkomen zijn renteinkomen en arbeidsopbrengst samen gevoegd eventueel nog met inkomsten uit andere activiteiten.

Tulpebroei en planning.

De tulpebroeierij, met name de kistenbroei, is een strak geplande teelt. Gedurende de teeltperiode (December tot begin April) wordt doorgaans een vaste oppervlakte glas met broeibollen beteeld. In deze ruimte kunnen dan 5 tot 7 trekken achter elkaar worden uitgevoerd. Door deze trekken zo te plannen dat de oogst van de bloemen volgtijdig kan plaatsvinden, kan wekelijks een min of meer vast kwantum bloemen worden geoogst.

Een dergelijke planning houdt in dat een constante aanspraak door deze teelt op de arbeidsbezetting wordt gedaan, welke vrij plotseling start in december en even plotseling stopt begin april.

Indien met de andere teelten onvoldoende rekening wordt gehouden kunnen hierdoor snel onevenwichtige situaties tussen arbeidsaanbod en arbeidsbehoefte ontstaan. Teelten kunnen hierdoor niet tijdig worden geplant of geoogst. Deze storing kan nog doorwerken in de daarop volgende teelten, wat tot aanzienlijke productieverliezen aanleiding kan geven. Gezien de ingewikkeldheid van het Rijsburgse teeltplan is een goede planning van teelten en arbeid essentieel voor een goed bedrijfsresultaat.

Arbeidsfilms en kasbenutting

Uit de arbeidsfilms van plan 2 blijkt dat het arbeidsoverschot in het voorjaar (periode 4,5 en 6) structureel voor het kleinere bedrijf is. In ieder geval kan dit dal in de vraag naar arbeid niet zonder meer aan de tulpebroei worden toegeschreven. Ook in het plan zonder kistenbroei is dit dal aanwezig, het is dan ook evenzeer structureel aan de buitenbloemen gebonden. In de arbeidsfilms van plan 3 waarin meerjarige teelten voorkomen kan deze arbeid wel worden benut. In de teelt van meerjarige gewassen ligt mogelijk een oplossing voor een verbeterde arbeidsfilm. Hierbij kan tevens een betere benutting van de kasruimte worden verwacht .

Bijlage 1:

Uitgangspunten voor de berekening van het aantal SBE per bedrijf.

 Waarden in SBE van een aantal bloemisterijgewassen

	aantal SBE per 1000 m2
Bloemisterij onder glas:	
Roos	54
Anjer, grootbloemig	60
Anjer, tros	44
Chrysan	38
Freesia	42
Orchidee	40
Gerbera	37
Alstromeria	57
Lelie	46
Amaryllis	38
Overige snijbloemen	35
Bloemkwekerij open grond:	
Bolbloemgewassen	7
Trekheesters	5
Overige bloemkwekerijgewassen	7
Tulpebroeierij aantal SBE per 100.000 bloemen	16

Voorbeeld berekening aantal SBE van een teeltplan

Glas:	Chrysan	400 m2	0,4x 38=	15,2 SBE
	Overige snijbloemen	800 m2	0,8x 35=	28,0 "
	Leliebloemen	1100 m2	1,1x 46=	50,6 "
Open grond:	Zomerbloemen	2300 m2	2,3x 7=	16,1 "
Broeierij	tulpen	500.000 stuks	5,0x 16=	80,0 "

Totaal aantal SBE				189,9 SBE

Omdat meer dan 60% van de SBE worden gevonden in de bloemisterij onder glas (inclusief broeierij) wordt dit bedrijf als een gespecialiseerd glastuinbouwbedrijf aangemerkt.

